

doi: 10.3935/rsp.v25i2.1543

RECENT EVOLUTIONS OF THE SOCIAL ECONOMY IN THE EUROPEAN UNION

CIRIEC - Centre international de recherches et d'information sur l'économie publique, sociale et coopérative

Bruxelles, European Economic and Social Committee, 2017., 122 str.

Glavni cilj izvješća *Najnovija kretanja u okviru socijalne ekonomije u Europskoj uniji* koje je za Europski ekonomski i socijalni odbor izradio CIRIEC¹ pod vodstvom direktora i istaknutih istraživača u području Jose Luisa Monzóna i Rafaela Chavesa bio je proučiti razvoj socijalne ekonomije u Europskoj uniji (EU) i njezinih 28 država članica². Izvješće je usmjereno na tri područja: prvo, socijalna ekonomija i novi koncepti/nova kretanja koja se odnose na prostor između država i tržišta/profitnih poduzeća; drugo, javne politike u širem smislu koje su se posljednjih godina formulirale na razini EU-a i država članica kako bi se unaprijedio sektor socijalne ekonomije; i treće, mjerenje značaja socijalne ekonomije u svakoj državi članici EU-a.

Koncept socijalne ekonomije i glavni teorijski pristupi povezani s njom

Socijalna ekonomija se u izvješću definira kao: »Niz privatnih, formalno organiziranih poduzeća sa samostalnošću odlučivanja i dobrovoljnim članstvom, osnovanih

s ciljem zadovoljenja potreba članova na tržištu proizvodnjom dobara i pružanjem usluga, osiguranja i financiranja, u kojima donošenje odluka ili bilo kakva raspodjela dobiti ili viškova među članovima nije izravno povezana s kapitalom ili novčanim doprinosom članova, od kojih svaki ima pravo na jedan glas, odnosno u kojima se u svakom slučaju odluke donose putem demokratskih i participativnih postupaka. Socijalna ekonomija također uključuje privatne i formalno organizirane subjekte sa samostalnošću odlučivanja i dobrovoljnim članstvom koji pružaju netržišne usluge kućanstvima i čije viškove, ako oni postoje, ne mogu prisvojiti gospodarski subjekti koji ih stvaraju, kontroliraju ili financiranja«. Definicija je preuzeta iz Povelje načela socijalne ekonomije (2012.) koju je sastavila organizacija Socijalna ekonomija Europe te se temelji na sedam načela socijalne ekonomije. Osim toga, ova publikacija razlaže subjekte socijalne ekonomije prema institucionalnom sektoru Europskog sustava računa (ESA) iz 2010. Imajući u vidu pluralizam pristupa koncipiraju se i bliski pojmovi poput pojma neprofitne organizacije, ekonomije solidarnosti, kao i drugi pojmovi.

Socijalna ekonomija i srodni novi koncepti u Europi

Europska komisija definira socijalna poduzeća kao sastavni dio socijalne ekonomije. Autori studije sagledavaju i tri pristupa socijalnom poduzetništvu: EMES pristup, pristup ostvarenog dohotka i pristup socijalnih inovacija. Osim toga, kao

¹ Centre international de recherches et d'information sur l'économie publique, sociale et coopérative.

² Ovo istraživanje predstavlja kontinuirani napor i nastavak publikacija »Socijalna ekonomija u Europskoj uniji« koje je izradio CIRIEC, a Europski ekonomski i socijalni odbor objavio 2008. i 2012. Cjelokupna studija dostupna je na: <http://www.eesc.europa.eu/en/our-work/publications-other-work/publications/recent-evolutions-social-economy-study>, dok sažetak, između ostalog i na hrvatskom jeziku, može se pronaći na: <http://www.eesc.europa.eu/en/our-work/publications-other-work/publications/recent-evolutions-social-economy-european-union-executive-summary>.

novi koncept iskazuju i ekonomiju suradnje. Europski program za ekonomiju suradnje³ definira ekonomiju suradnje kao »poslovne modele u kojima se djelatnosti pospješuju platformama za suradnju kojima se stvara otvoreno tržište za privremenu upotrebu robe ili usluga koje nerijetko pružaju privatne osobe«. Osim toga, izvještaj ističe model gospodarstva za opće dobro kao multidisciplinarnog i primjenjivog na sve vrste poduzeća i organizacija. Navodi i kružno gospodarstvo kao ono koje ima mnogo dodirnih točaka sa socijalnom ekonomijom. Model kružnog gospodarstva sastoji se od zamjene linearnog gospodarstva, koje se temelji na modelu »uzmi – proizvedi – upotrijebi – baci«, kružnim gospodarstvom u kojem se otpad može pretvoriti u resurse kako bi gospodarstvo postalo održivije i kako bi se smanjio njegov negativan utjecaj na okoliš pomoću boljeg upravljanja resursima te smanjenog iskorištavanja sirovina i zagađivanja. Prepoznaju se i društveno odgovorno gospodarstvo kao koncept prema kojem poslovni subjekti dobrovoljno uključuju brigu o društvenim pitanjima i zaštiti okoliša u svoje poslovne aktivnosti i odnose s dionicima i kao korporativno građanstvo.

Analiza priznavanja samog koncepta socijalne ekonomije i srodnih novih koncepata na nacionalnim razinama pokazuje da imamo države u kojima je koncept socijalne ekonomije općenito priznat (poput Španjolske, Francuske, Portugala, Belgije i Luksemburga), one u kojima je umjereno priznat (kao što su Italija, Cipar, Danska, Finska, Švedska, Latvija, Malta, Poljska, Ujedinjena Kraljevina, Bugarska, Grčka, Mađarska, Irska, Rumunjska i Slovenija) te

one u kojima nije ili je nedovoljno priznat (u ovoj skupini nalazi se Hrvatska, kao i Austrija, Češka, Estonija, Njemačka, Latvija, Litva, Malta, Nizozemska i Slovačka).

Javne politike za potporu socijalnoj ekonomiji na europskoj razini u proteklom razdoblju (2010. – 2016.)

U pogledu regulatornih okvira i pravnih prepreka razvoju subjekata socijalne ekonomije, usvojene direktive donedavno nisu pridavale dovoljno pozornosti posebnim značajkama organizacija socijalne ekonomije.⁴ Prednost je imala primjena politike tržišnog natjecanja. Kako bi se ublažio taj regulatorni okvir, Komisija je 2012. godine usvojila Uredbu o *de minimis* potporama za područje usluga od općeg gospodarskog interesa (SGEI), a 2014. godine odobren je paket reformi javne nabave. Njime se dopušta javnim tijelima da uvode određene socijalne klauzule u postupke javne nabave i uvjete natječaja. Međutim, to je imalo vrlo malo utjecaja. Uloženi su naponi na europskoj i nacionalnoj razini vlasti kako bi se poboljšala kognitivna dimenzija i sudjelovanje civilnog društva. Europski programi temeljeni na Europskom socijalnom fondu (ESF) imali su dalekosežan strukturni učinak, na povezivanje i jačanje europske socijalne ekonomije u smislu saveza, mreža, istraživanja, kulture i politika.

Važan zaokret u političkom programu Europske komisije o socijalnoj ekonomiji, odnosno socijalnim poduzećima, dogodio se 2011. kada je Komisija započela s primjenom komunikacije pod nazivom »Inicijativa za socijalno poduzetništvo«. Kako

³ COM/2016/0356 final – 2. lipnja 2016.

⁴ Također, u pogledu pravnih oblika ostvaren je malen napredak. Vodile su se rasprave o projektima Statuta europskog uzajamnog društva i Statuta europske zaklade, ali su oni povučeni zbog nedostatka institucionalne podrške. Isto tako, u zadnjem desetljeću EU direktive nisu posvećivale dovoljno pozornosti specifičnostima organizacija socijalne ekonomije.

bi se povećao interes privatnih ulagača za socijalna poduzeća, usvojena je Uredba 346/2013 o europskim fondovima za socijalno poduzetništvo (EuSEF). Uspostavljen je i Program za zapošljavanje i socijalne inovacije (EaSI) u suradnji s drugim financijskim inicijativama kao što su Instrument jamstva EaSI-ja. U pogledu javnih sredstava, cilj »promicanja socijalne ekonomije i socijalnog poduzetništva« prenesen je na Europski fond za regionalni razvoj i Europski socijalni fond. Međutim, europska proračunska politika koja bi se bavila izričito socijalnom ekonomijom još nije pokrenuta te se i dalje očekuje. Nedavno donesena Madridska deklaracija (23. svibnja 2017.) također poziva na to.

Javne politike za potporu socijalnoj ekonomiji u Europi na nacionalnoj i regionalnoj razini u proteklom razdoblju (2010. – 2016.)

Tijekom proteklih sedam godina veći- na europskih država posvetila je pozornost donošenju zakona povezanih sa socijalnom ekonomijom. Posebni zakoni o socijalnoj ekonomiji doneseni su na nacionalnoj razini u Španjolskoj (2011.), Grčkoj (2011. i 2016.), Portugalu (2013.), Francuskoj (2014.) i Rumunjskoj (2016.) te na regionalnoj razini u Belgiji (Valonija, Bruxelles i Flandrija) i u Španjolskoj (Galicija). Na nacionalnoj razini, i općenito u suradnji s europskim strukturnim fondovima, posljednjih su godina u nekoliko zemalja uspostavljeni akcijski planovi kojima se potiče socijalna ekonomija. U tim slučajevima su i operativni programi europskih fondova usmjereni na socijalnu ekonomiju i socijalnu uključenost.

Javni fondovi usmjereni na socijalnu ekonomiju prvi su financijski stup. EU (npr. strukturni fondovi) te nacionalne i regionalne vlade dodjeljuju sredstva izričito

za promicanje i razvoj socijalne ekonomije. To su tradicionalni programi subvencija za promicanje zadruga i zapošljavanja u zadrugama u Njemačkoj, Italiji i Španjolskoj. Postoje mnoga zamjenska rješenja koja se mogu provesti, kao što su to pokazali primjeri nekih od zemalja.

Nakon dugog razdoblja tijekom kojeg je zaštita tržišnog natjecanja bila ustaljena politika na tržištu javne nabave, preispitivanje propisa EU-a o javnoj nabavi 2014. (Direktive 2014/23, 2014/24 i 2014/25) otvorilo je nove mogućnosti za nacionalne, regionalne i lokalne vlade za poticanje socijalne ekonomije olakšavajući subjektima iz tog sektora pristup statusu dobavljača javnog sektora. To je, dakle, politika usmjerena na potražnju kojom se jača socijalna ekonomija. U postupcima dodjele javnih ugovora sada su dozvoljene socijalne klauzule. Nekoliko je vlada na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini primijenilo navedene socijalne klauzule, npr. u Švedskoj, Španjolskoj i Ujedinjenoj Kraljevini.

Ključne prepreke razvoju sektora socijalne ekonomije koje su prepoznali donici istraživanja odnose se na nekoliko skupina: prvo, vidljivost i osviještenost (povezana i s niskom vidljivošću socijalne ekonomije u medijima i statističkim podacima). Druga skupina prepreka odnosi se na vodstvo, državnu upravu i vladavinu te konačno posljednja, na institucionalne prepreke (poput promjena u sektorskim propisima koje predstavljaju zapreke poslovanju subjekata socijalne ekonomije ili poteškoće vezane za nacionalne pravne oblike socijalne ekonomije ili promjene tih pravnih oblika).

Značaj socijalne ekonomije u 28 država članica EU-a

Tijekom posljednja dva desetljeća uloženi su napor u akademskom području, ali

i na razini nacionalnih statističkih instituta i vlada. CIRIEC je 2006. godine izradio metodologiju za Europsku komisiju, odnosno Priručnik za izradu satelitskih računa poduzeća u socijalnoj ekonomiji. Razvijene su i druge metode za izradu statističkih podataka.

Sljedeći objedinjeni podaci naglašavaju činjenicu da je europska socijalna ekonomija vrlo važna u ljudskom i gospodarskom smislu te da je to stvarnost koju društvo i tvorci politika trebaju uzeti u obzir.

Europska socijalna ekonomija podrazumijeva:

- više od 13,6 milijuna plaćenih radnih mjesta u Europi
- što predstavlja otprilike 6,3 % radno sposobnog stanovništva u EU-28
- zaposlenje za više od 19,1 milijun radnika, uključujući one plaćene i neplaćene
- više od 82,8 milijuna volontera, što odgovara 5,5 milijuna radnika na puno radno vrijeme
- više od 232 milijuna članova zadruga, uzajamnih društava i sličnih subjekata
- više od 2,8 milijuna subjekata i poduzeća.

Stanje se razlikuje u pojedinim državama članicama EU-a. Dok je u zemljama poput Belgije, Italije, Luksemburga, Francuske i Nizozemske u socijalnoj ekonomiji zaposleno između 9 i 10% radno sposobnog stanovništva, u novim državama članicama EU-a kao što su Slovenija, Rumunjska, Malta, Litva, Hrvatska, Cipar i Slovačka socijalna ekonomija i dalje je malen sektor u nastajanju koji zapošljava manje od 2% radno sposobnog stanovništva.

Drugi zaključak odnosi se na kretanja radne snage u socijalnoj ekonomiji tijekom gospodarske krize. Radna snaga socijalne ekonomije pokazala je otpornost na gospo-

darsku krizu jer se njezin udio u ukupnom broju plaćenih europskih radnika smanjio samo sa 6,5% na 6,3%, a broj radnih mjesta s 14,1 milijun na 13,6 milijuna, što se dijelom može objasniti kvalitetom dostupnih statističkih podataka. Smanjenje obujma plaćene radne snage veće je u zadrugama i sličnim oblicima nego u udrugama, zakladama i drugim sličnim oblicima.

Konačno, sa stajališta zaposlenosti (s obzirom na to da drugi pokazatelji gospodarskog učinka kao što su doprinos BDP-u nisu lako dostupni), udruge, zaklade i ostali slični oblici i dalje su glavna »skupina« socijalne ekonomije koja obuhvaća većinu subjekata/poduzeća u socijalnoj ekonomiji i otprilike 66% radnih mjesta u tom socijalnom sektoru.

Ovaj izvještaj dao je novi pogled na stanje i izazove razvoja socijalne ekonomije u EU. U završnom dijelu daje i neke preporuke za metode i indikatore pomoću kojih potiče evaluiranje socijalne ekonomije i njezinog utjecaja. Izvještaj je pokazao i da Hrvatska značajno zaostaje u statističkim pokazateljima obima, ekonomske snage kao i prepoznavanju socijalne ekonomije u odnosu na druge zemlje. Sektor socijalne ekonomije u Hrvatskoj je dugo vremena zanemaren i nije prepoznat kao prostor održivih radnih mjesta i razvoja uključivijeg i kohezivnijeg društva kao što je to slučaj u mnogim europskim zemljama. Značajna je opstojnost i otpornost socijalne ekonomije, što je prikazano i u ovom izvještaju, kao i njezin utjecaj na nove načine promišljanja ekonomije i uvođenja novih vrijednosti bližih solidarnosti i razvoju zajednica u ekonomski sustav. Stoga ovaj izvještaj može biti poticaj za iniciranje većeg interesa donositelja politika, praktičara i akademske zajednice kako bi se pružio prikladan okvir i potpora razvoju socijalne ekonomije i iskorištavanju njezinih demonstriranih potencijala. U uvjetima neodlučnog i zakaš-

njelog provođenja strategije razvoja društvenog (socijalnog) poduzetništva, nepostojanja strategije razvoja zadrugarstva kao i općenitog manjka perspektiva društvenog razvoja to se čini više nego potrebnim.

Danijel Baturina
Studijski centar socijalnog rada
Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu

doi: 10.3935/rsp.v25i2.1546

PRIVATE RENTAL HOUSING IN TRANSITION COUNTRIES. AN ALTERNATIVE TO OWNER OCCUPATION?

**József Hegedüs, Martin Lux, Vera
Horváth (eds.)**

London, UK: Palgrave Macmillan, 2018.,
418 str.

Ovaj zbornik predstavlja novi skup radova iz pera istraživača odgovornih i za prethodno objavljeni zbornik o socijalnom stanovanju u tranzicijskim državama.¹ Knjiga se sastoji od predgovora i zahvala, tri zasebna dijela s ukupno 16 poglavlja te indeksom pojmova.

U prvom dijelu naziva »Privatno najamno stanovanje u tranzicijskim državama: povijesne perspektive i strukturalne promjene«, autori se kroz četiri poglavlja osvrću na privatno najamno stanovanje na »Zapadu« i »Istoku« te na čimbenike razvoja tog sektora.

Marietta Haffner, József Hegedüs i Thomas Knorr-Siedow u prvom poglavlju analiziraju razvoj privatnog najamnog stanovanja u državama Zapadne Europe, iako su podjele na različite klastere također prisutne – Nizozemskoj, Belgiji, Francuskoj, Ujedinjenom Kraljevstvu, Njemačkoj, Austriji, Danskoj, Švedskoj, Španjolskoj, Italiji i Irskoj. Potrebno je spomenuti kako se u ovom poglavlju prije prikaza situacije u spomenutim državama nalazi detaljna teorijsko-konceptualna razrada privatnog najamnog stanovanja pri čemu se ono inicijalno definira kao »ugovor između najmoprimca i najmodavca, koji je obično tržišno utemeljen, odnosno preciznije je riječ o

¹ Vidjeti prikaz u: Pandžić, J. (2015). Social Housing in Transition Countries. *Revija za socijalnu politiku*, 22 (2), 269-272.